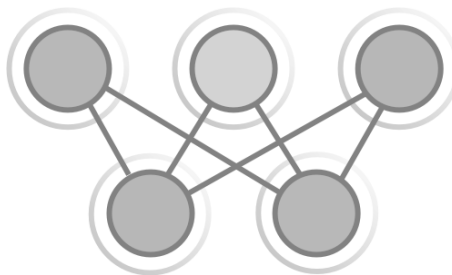

Zvonimir Pavlić
Tomislav Lugarić
Goran Narančić

Fakultet elektrotehnike i računarstva
Zavod za elektroniku, mikroelektroniku, računalne i inteligentne sustave

Strojno učenje

Podržano učenje

-
- podržano učenje – uvodna razmatranja
  - Q - učenje
  - proširenja osnovnih koncepata
  - primjeri

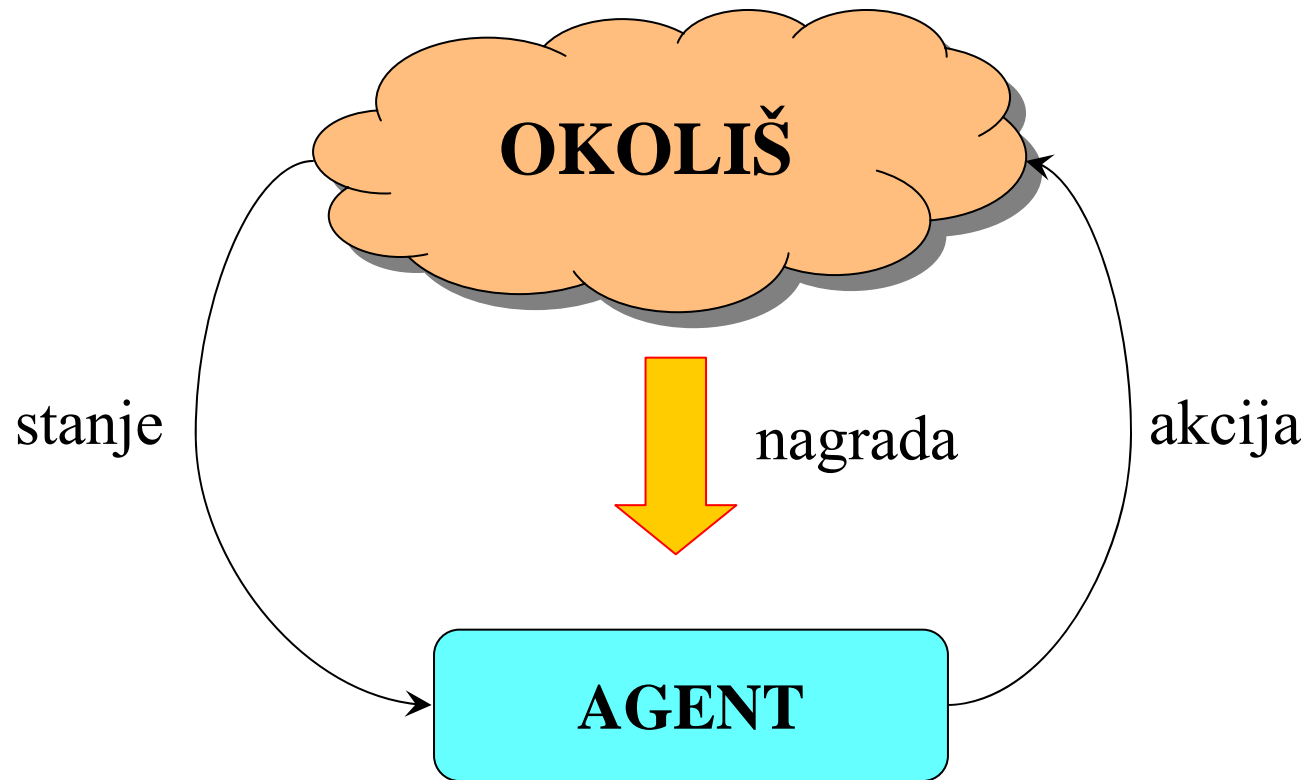
Podržano učenje

uvodna razmatranja

Zvonimir Pavlić

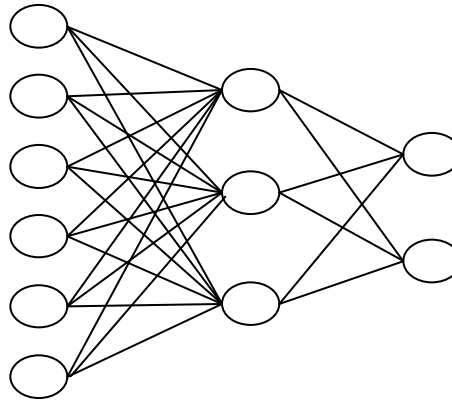

- nenadzirano učenje – ograničeno područje primjene
- nadzirano učenje – potreba učitelja
- **podržano učenje** (engl. *reinforcement learning*) – procjenitelj (engl. *critic*) – ne govori unaprijed što raditi, nego daje odgovarajuće “nagrade” ili “kazne” na kraju niza akcija

- Problem priznanja zasluge (engl *credit assignment*)

- problem priznanja zasluge (engl. *credit assignment*)
  - kako odrediti koje su akcije odgovorne za konačan ishod
  - istovjetan problem kao u neuronskim mrežama

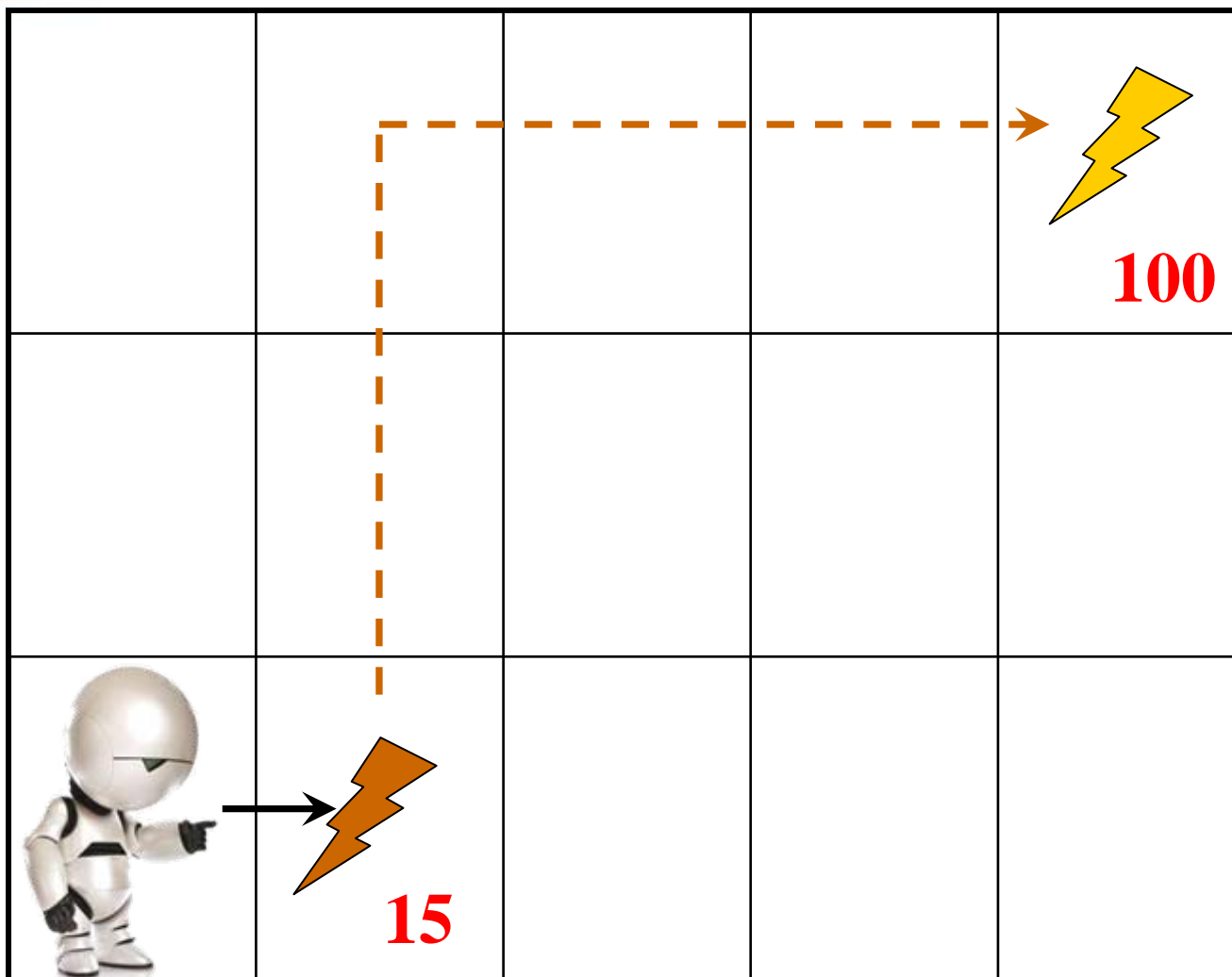
- Minsky i Papert – zaustavili istraživanje neuronskih mreža na dvadesetak godina

- odgođene nagrade
  - priznanje zasluga
- istraživanje
  - agent utječe na izbor primjera za učenje:
    - istraživanje nepoznatih stanja u potrazi za informacijama
    - iskorištavanje poznatih stanja
- cjeloživotno učenje (engl. *life-long learning*)
  - učenje različitih zadataka u istom okolišu
- djelomično vidljiva stanja
  - očitavanja senzora nedovoljna za cjelovitu sliku

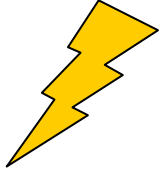

Specifičnosti podržanog učenja - istraživanje

Specifičnosti podržanog učenja – cjeloživotno učenje

				 100
				
				

Formalna definicija problema učenja – pojmovi (1)

- skup stanja (engl. *state*) – $s \in S$
- skup akcija (engl. *action*) – $a \in A$
- strategija (engl. *policy*) – $\pi : S \rightarrow A$
- dobrota stanja s (engl. *value*) – $V(s)$
- dobrota akcije a u stanju s (engl. *quality*) - $Q(s,a)$
- nagrada (engl. *reward*) - $r(s)$ ili $r(s,a)$
- koeficijent umanjenja nagrade – γ
- dobrota strategije odlučivanja, počevši iz stanja s

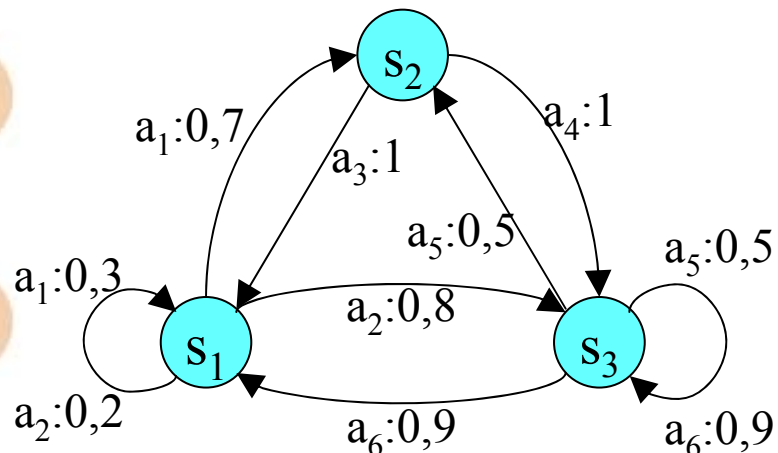
$$V^{\pi}(s) = \sum_{i=0}^{\infty} \gamma^i r_{t+i}$$

Formalna definicija problema učenja – pojmovi (2)

- optimalna strategija (* - znak za optimalno):

$$\pi^* = \arg \max_{\pi} V^{\pi}(s), (\forall s)$$

- često se koristi dobrota najbolje strategije: $V^{\pi^*}(s)$
- Markovljev proces odlučivanja (MDP)

prijelazi: $s' = \delta(s, a)$

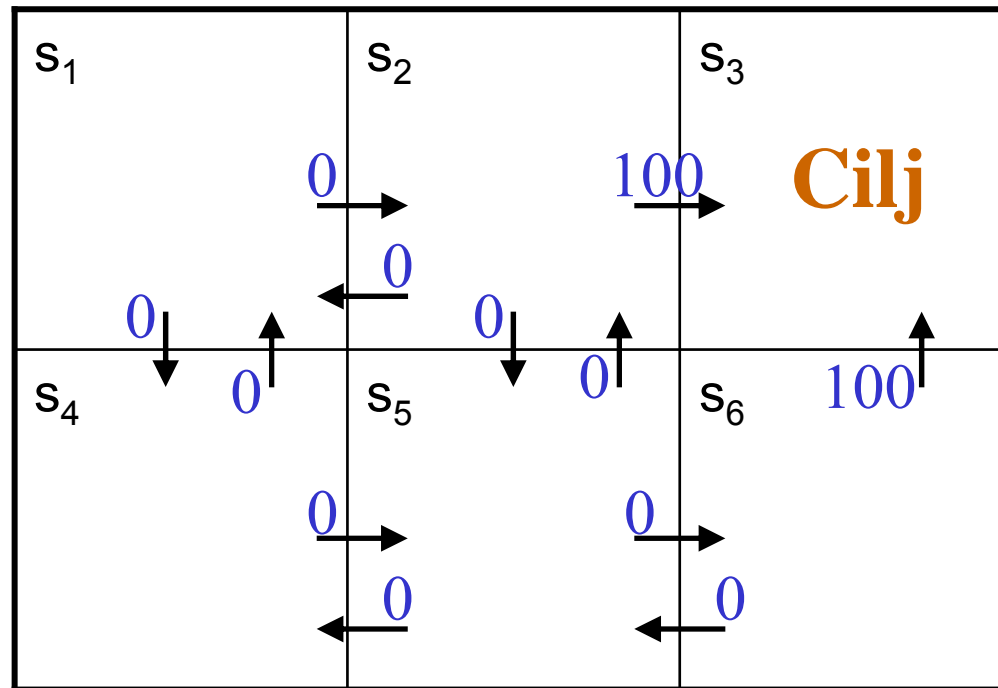
nagrade: $r(s, a)$

- funkcije δ i r ovise samo o trenutnom stanju s i akciji a

- učenje s **unaprijed poznatim modelom** svijeta
  - odgođena nagrada
  - rješenje – dinamičko programiranje
  - izuzetno rijetki slučajevi
- učenje s **iterativnim upoznavanjem svijeta** (engl. *temporal difference*)
  - svijet nije u potpunosti unaprijed poznat
  - kompromis između istraživanja i ponovnog iskorištenja već poznatih stanja
  - pokriva većinu problema

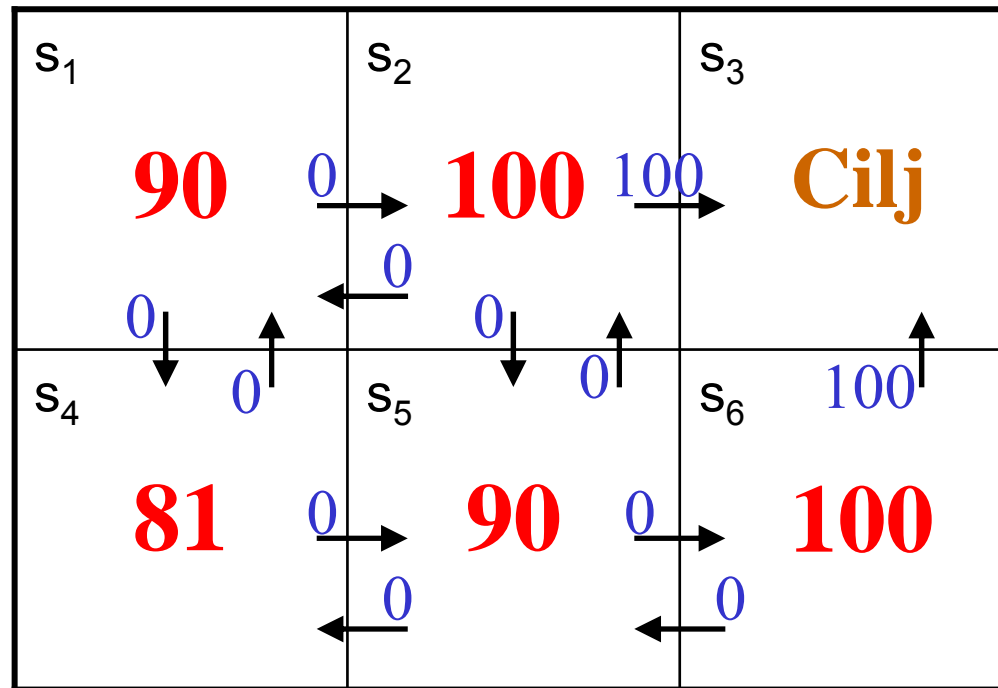
- iteracija po vrijednostima (engl. *value iteration*)
  - uči se određivanjem dobrote stanja
- iteracija po strategijama (engl. *policy iteration*)
  - uči se izravnim određivanjem strategija biranja akcija
  - Veća složenost jednog koraka nego kod iteracije vrijednosti, ali manji broj koraka
- najprikladnijim izborom pokazalo se određivanje dobrote para (*stanje, akcija*), pomoću funkcije $Q(s,a)$

$$V^*(s), \gamma = 0,9$$

$$V(s) = \max_a r(s, a) + \gamma V^*(\delta(s, a))$$

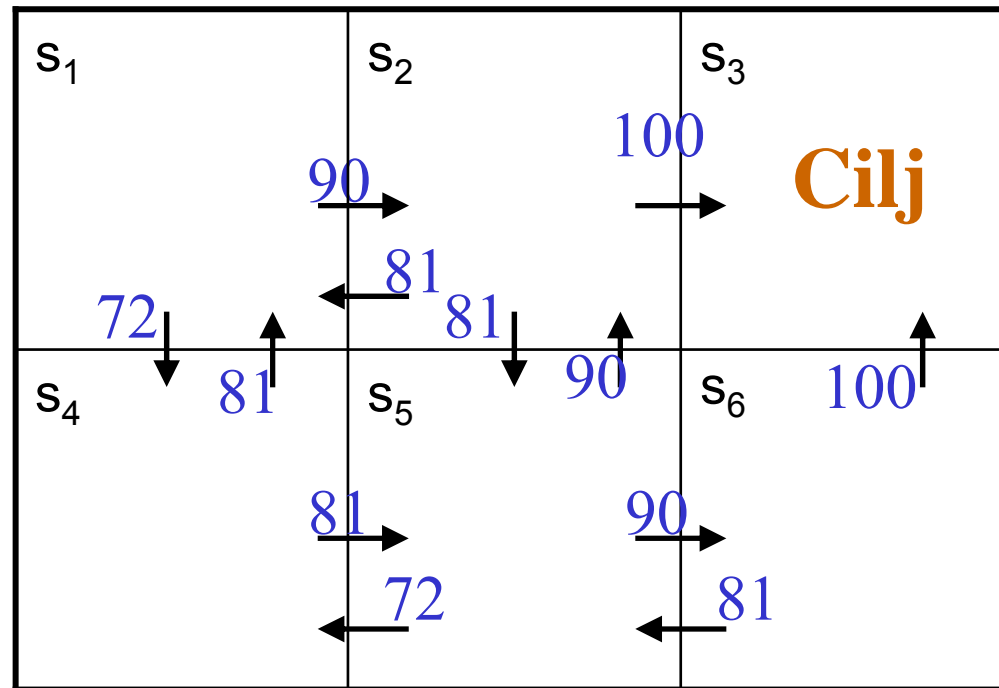
$$V^*(s), \gamma = 0,9$$

$$V(s) = \max_a r(s, a) + \gamma V^*(\delta(s, a))$$

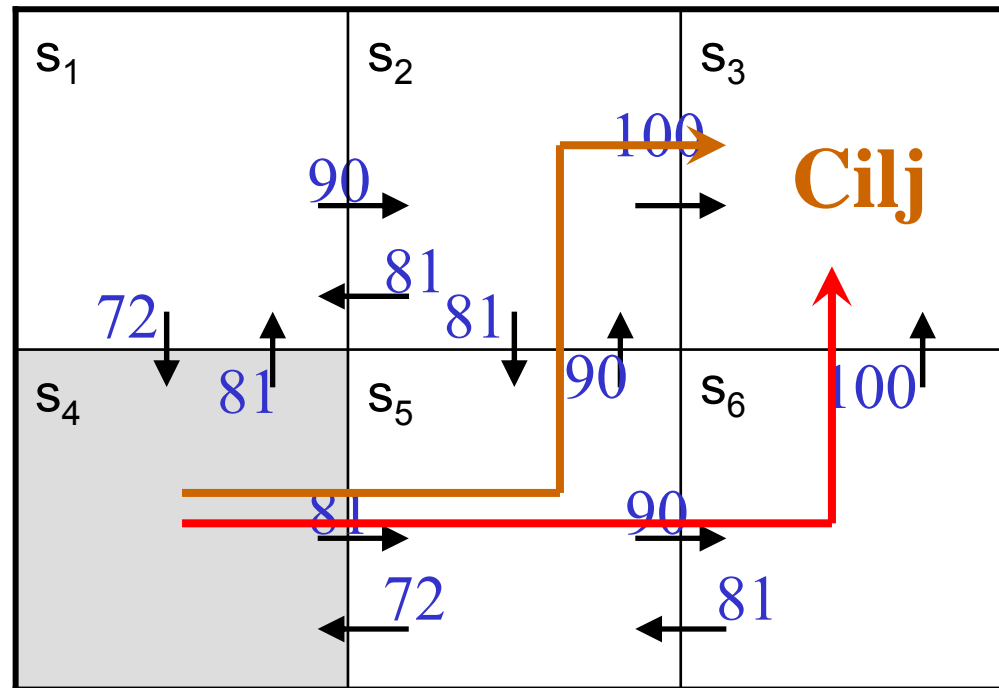

$$Q(s,a), \gamma=0,9$$

$$Q(s,a) = r(s,a) + \gamma \max_a Q(\delta(s,a), a')$$

Primjer optimalne strategije

- početno stanje: s_4
- ima više optimalnih strategija (nisu prikazane sve)

Q učenje

Tomislav Lugarić

- metoda podržanog učenja
- učenje vrijednosti stanja i akcija – Q funkcija
- odrediti vrijednost akcije bez poznavanja kompletnog modela svijeta

Automat sa K poluga (K-armed bandit)

- hipotetski automat nalik na one u kockarnici
- svaka poluga donosi određeni dobitak
- strategija izbora poluge
- pojednostavljeni problem Q - učenja

- potreba za učenjem optimalne strategije
- agent želi odabrati akciju koja maksimizira nagradu koju dobiva

$$\pi^*(s) = \arg \max_a \left[r(s, a) + \gamma V^*(\delta(s, a)) \right]$$

- potrebno poznavati funkciju $r(s, a)$ i sve prijelaze
- uvodi se Q vrijednost

$$Q(s, a) = r(s, a) + \gamma V^*(\delta(s, a))$$

- potrebno naučiti Q

- Za učenje potrebna rekurzivna definicija

$$Q(s, a) = r(s, a) + \gamma V^*(\delta(s, a))$$

$$V^*(s) = \max_a Q(s, a')$$

$$Q(s, a) = r(s, a) + \gamma \max_a Q(\delta(s, a), a')$$

- funkcija Q nepoznata – učenje aproksimacijom
  - $\hat{\cdot}$ - oznaka aproksimacije

$$\hat{Q}(s, a) \leftarrow r(s, a) + \gamma \max_{a'} \hat{Q}(s', a')$$

- dodatna mogućnost – stopa učenja

$$\hat{Q}(s, a) \leftarrow \eta(r(s, a) + \gamma \max_{a'} \hat{Q}(s', a')) + (1 - \eta)\hat{Q}(s, a)$$

$$0 < \eta \leq 1$$

- za svako stanje postavi vrijednost $Q(s,a)$ na nulu
- postavi se u neko stanje s
- ponavljaj beskonačno:
  - odaberi i izvrši akciju a
  - primi nagradu r
  - osvježi zapis $Q(s,a)$ prema formuli:

$$Q(s, a) \leftarrow r(s, a) + \gamma \max_{a'} Q(s', a')$$

- uzmi stanje s' kao novo stanje s

- za svako stanje postavi vrijednost $Q(s,a)$ na nulu
- postavi se u neko stanje s
- ponavljaj beskonačno:
  - odaberi i izvrši akciju a
  - primi nagradu r
  - osvježi zapis $Q(s,a)$ prema formuli:

$$Q(s, a) \leftarrow \eta(r(s, a) + \gamma \max_{a'} Q(s', a')) + (1 - \eta)Q(s, a)$$

- uzmi stanje s' kao novo stanje s
  - $\eta = \eta * k, 0 < k < 1$

- algoritam konvergira samo pod određenim uvjetima
  - 1) sustav je deterministički Markovljev proces odlučivanja
  - 2) nagrade su ograničene
  - 3) svaki par stanje-akcija se izvede beskonačno često
- Dokaz – Mitchell str. 381, teorem 13.1

Način osvježavanja Q vrijednosti

- osvježavanje samo jednog koraka
  - sporije, osvježava se Q samo za jedan korak
- učenje unatrag
  - agent pamti kuda je prošao i osvježava sve Q vrijednosti po putu
- epizoda

- rizik od prevelike preferencije već nađenih puteva
- probabilistički pristup izboru akcije
- npr:

$$P(a_i | s) = \frac{k^{Q(s, a_i)}}{\sum_j k^{Q(s, a_j)}}$$

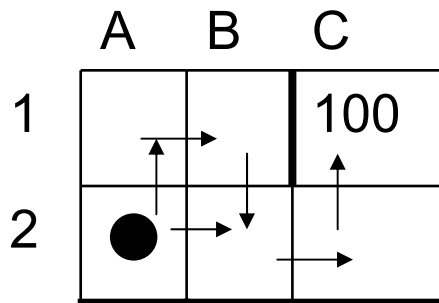
- ili: ϵ određuje vjerojatnost da se akcija odabire nasumce
- ϵ – može se mijenjati (npr. smanjivati) tokom izvođenja

$$0 < \epsilon < 1$$

• Vidjeti priloženo datoteku s animacijama

Primjer Q učenja

- Skup akcija: $\leftarrow, \uparrow, \rightarrow, \downarrow$
- $\gamma = 0.9$

$$Q(s, a) \leftarrow r(s, a) + \gamma \max_{a'} Q(s', a')$$

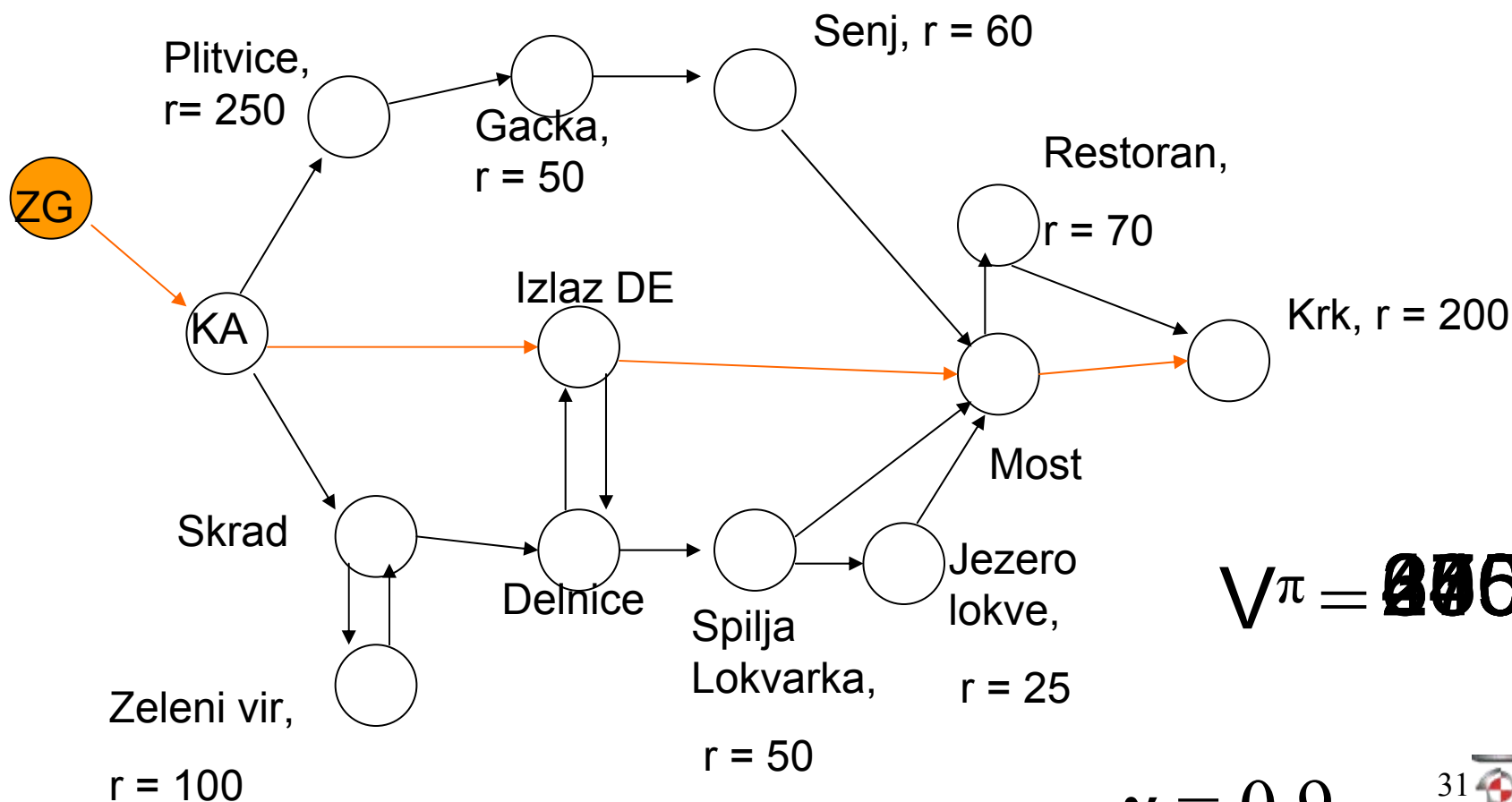
$$Q(s, a) \leftarrow \eta(r(s, a) + \gamma \max_{a'} Q(s', a')) + (1 - \eta)Q(s, a)$$

- Osvježenje jednog koraka

- Učenje unatrag

$Q(A1, \downarrow)$	69
$Q(A1, \rightarrow)$	73
$Q(A2, \uparrow)$	66
$Q(A2, \rightarrow)$	81
$Q(B1, \leftarrow)$	66
$Q(B1, \downarrow)$	81
$Q(B1, \rightarrow)$	zabranjeno
$Q(B2, \leftarrow)$	0
$Q(B2, \uparrow)$	73
$Q(B2, \rightarrow)$	90 * $\gamma =$
$Q(C1, \downarrow)$	90
$Q(C1, \leftarrow)$	0
$Q(C2, \uparrow)$	100
$Q(C2, \leftarrow)$	81

- Primjer iz realnog svijeta:
- problem: idemo na more
- r = sreća zbog obištenih lokaliteta i pojedene hrane

$$V^{\pi} = 306$$

$$\gamma = 0.9$$

Nedeterminističke nagrade i akcije

- u stvarnom svijetu: neprecizni senzori, igre s bacanjem kocke...
- funkcija V – očekivanje umjesto točnog broja

$$V^{\pi}(s_t) = E \left[\sum_{t=0}^{\infty} \gamma^i r_{t+1} \right]$$

$$Q(s, a) = r(s, a) + \gamma \max_a Q(\delta(s, a), a')$$

$$Q(s, a) = E[r(s, a)] + \gamma \sum_{s'} P(s' | s, a) \max_{a'} Q(s', a')$$

Proširenja osnovnih konceptata

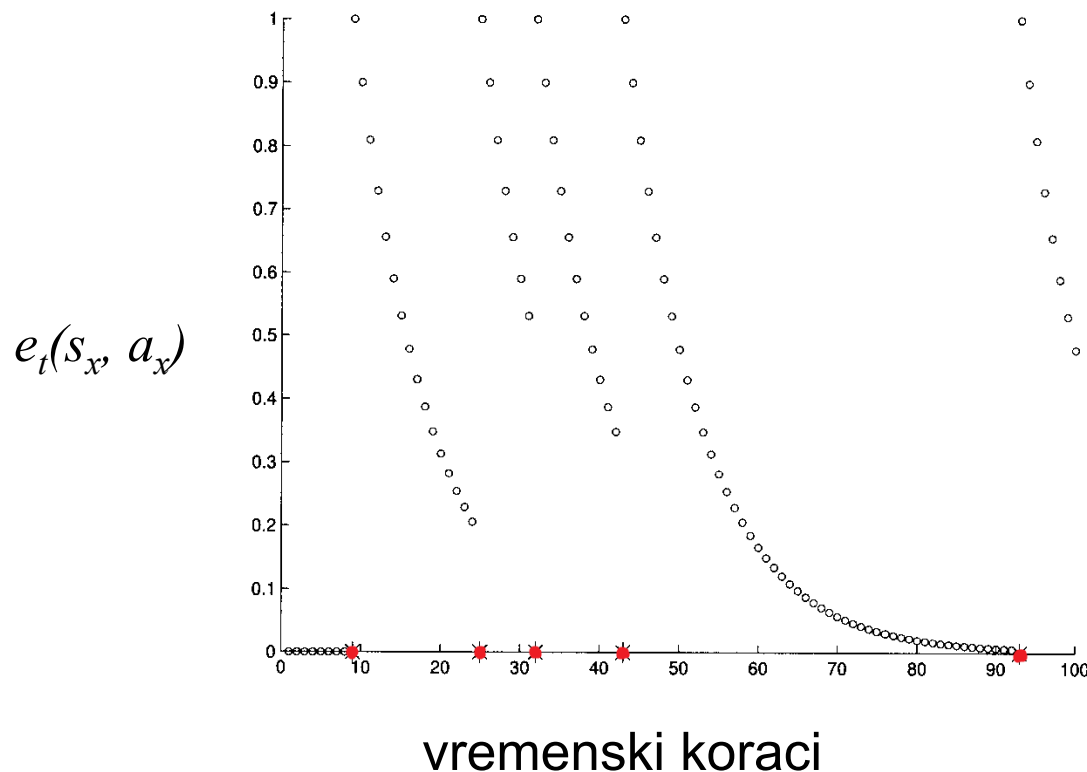
Goran Narančić

- pretpostavke dosad:
  - agent vidi stvarno stanje svijeta
  - nedeterministički jedino ishod akcije *a priori*
- agentova opažanja nisu nužno jednaka pravom stanju:
  - uvodi se vjerojatnost stanja $p(s_i | o_i)$
  - označava vjerojatnost da za opažanje o_i svijet se nalazi u stanju s_i
- uvodimo novi pojam: MDP s djelomično vidljivim stanjima

- sljedeće stanje u svijetu ovisi o stvarnom trenutnom stanju i agentovoj akciji
- dva stanja svijeta mogu rezultirati u jednakom opažanju od strane agenta
- Markovljevo svojstvo ne vrijedi za opažanja – sljedeće opažanje stanja ne ovisi isključivo o trenutnom opažanju i akciji
- potrebno uzeti u obzir putanju agenta (akcije i opažanja)
- dodatne akcije agenta – služe samo za skupljanje opažanja

- uvođenje internog stanja agenta: **stanje vjerovanja** b_t (engl. *belief state*)
- predstavlja agentovu procjenu trenutnog stanja
- agent koristi **procjenitelj stanja** (engl. *state estimator*) da osvježi stanje vjerovanja b_{t+1} na temelju:
  - trenutnog vjerovanja b_t
  - zadnje akcije a_t
  - trenutnog opažanja o_{t+1}
- strategija odlučivanja π i svi algoritmi se koriste stanjem vjerovanja b_t umjesto stvarnog stanja s_t

- engl. *eligibility traces*
- služe za određivanje starosti pojedine Q vrijednosti
- koriste se za smanjivanje utjecaja starih vrijednosti

- zvjezdice na x-osi: agent je izveo akciju a_x u stanju s_x
- Alpaydin 2004, str. 386, slika 16.7

- algoritam Q učenja je dio skupine algoritama učenja iterativnim upoznavanjem svijeta (engl. *temporal difference*)
- ideja: smanjivati razliku između agentovih aproksimacija koje se izvedu u različitim trenucima
- dosad se gledalo jedan korak unaprijed – zašto ne gledati dva, tri ili više koraka unaprijed?
  - $Q^{(n)}(s_t, a_t) = r_t + \gamma r_{t+1} + \dots + \gamma^{(n-1)} r_{t+n-1} + \gamma^n \max Q(s_{t+n}, a)$

- Sutton (1988) uvodi generalnu metodu TD(λ)
- konstanta λ ($0 \leq \lambda < 1$) se koristi za spajanje procjena $Q^{(n)}(s_t, a_t)$ za različite udaljenosti (različite n)
- Tesauro (1995) koristi jedan TD(λ) algoritam za izgradnju programa TD-Gammon za igranje igre Backgammon
- TD-Gammon igra na razini vrhunskog eksperta
- učenje algoritma: 1,5 milijuna odigranih partija protiv samog sebe

- svi algoritmi i pristupi dosad su se temeljili na izgradnji tablica koje sadrže vrijednost $Q(s, a)$
- nauče se samo parovi stanja i akcija koji su isprobani tijekom učenja
- Q vrijednosti za parove (s, a) koji nisu bili isprobani su ostali nepromijeni (0 ili nasumični broj, ovisi o inicijalnoj postavci)
- dobro učenje primjera – ali vrlo loša generalizacija!
- potpuno neprikladno za primjenu u aplikacijama za korištenje u stvarnom svijetu

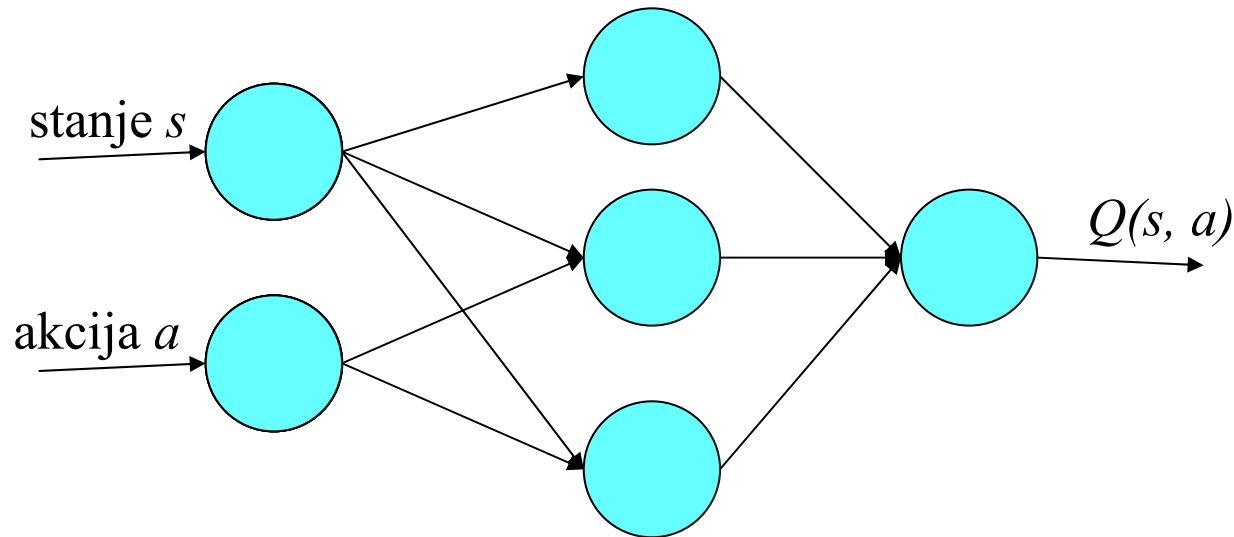

- moguća rješenja: proći kroz sve moguće parove (s, a)
  - obični “štreberski” algoritam
  - nepraktično za svjetove s velikim brojem stanja i akcija
  - nemoguće za kontinuirane svjetove
  - beskorisno za uvođenje u nove situacije
- metode gradijentnog spusta
  - linearne – teoretski zanimljive, dobri praktični rezultati
  - nelinearne – npr. neuronske mreže

- neuronske mreže korištene umjesto tablica za određivanje $Q(s, a)$ vrijednosti
- učenje algoritmom širenja pogreške unazad (engl. *backpropagation*)
- problem: učenje vrijednosti za jedan par može poremetiti izlaz za neki drugi par
- TD-Gammon koristi neuronske mreže

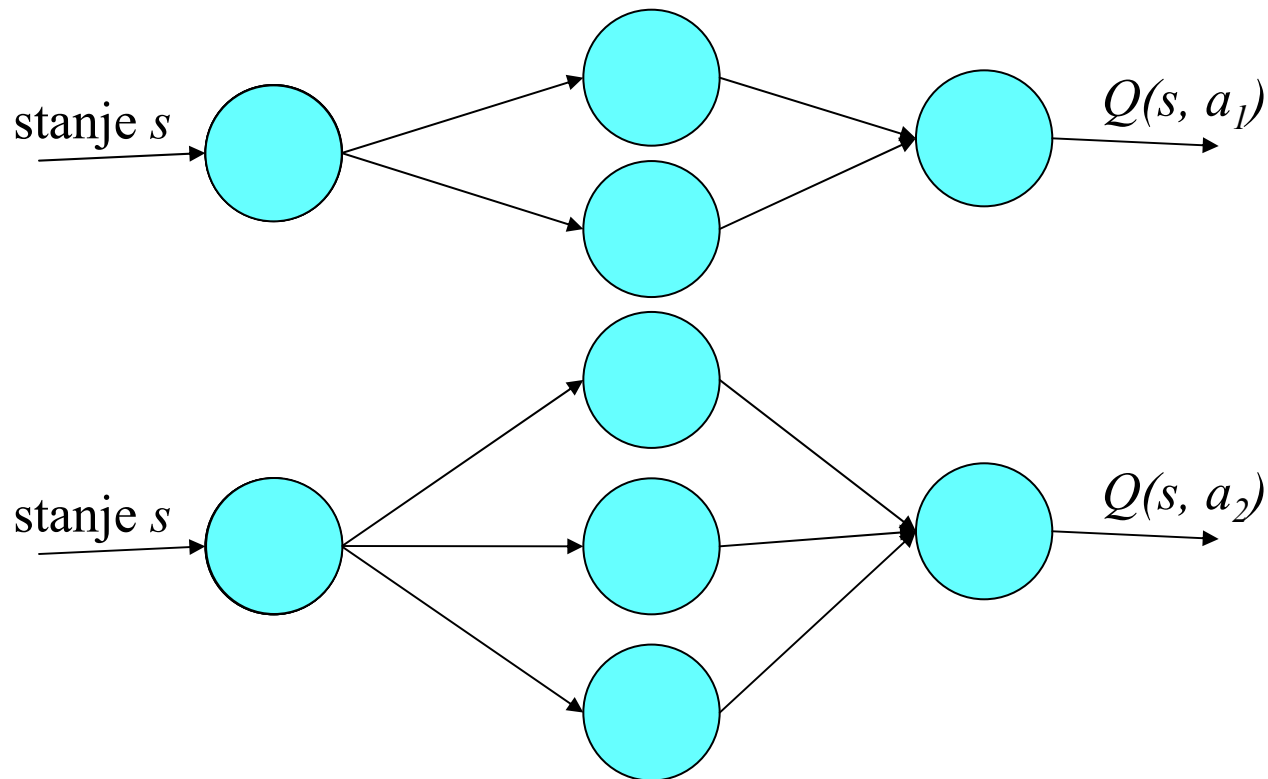
Primjeri korištenja UNN (1)

- neuronska mreža prima stanje s i akciju a , a njen izlaz je vrijednost $Q(s, a)$
- napomena: oblik mreža je samo primjer

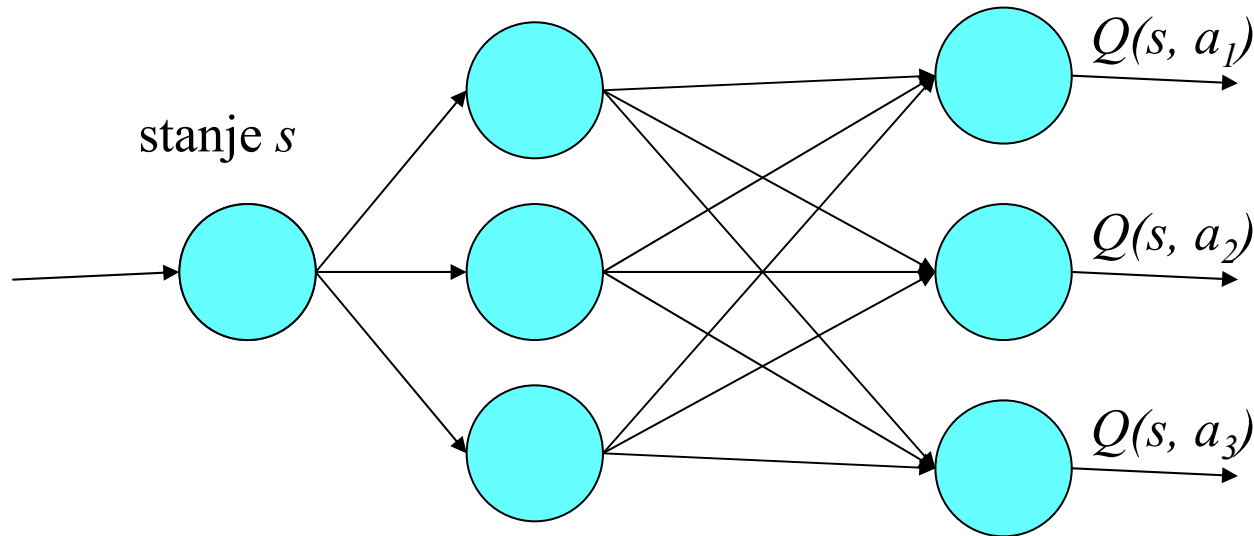
Primjeri korištenja UNN (2)

- po jedna mreža za svaku akciju; mreža prima stanje s kao ulaz i vraća $Q(s, a)$
- nešto uspješnija alternativa od prethodne

Primjeri korištenja UNN (3)

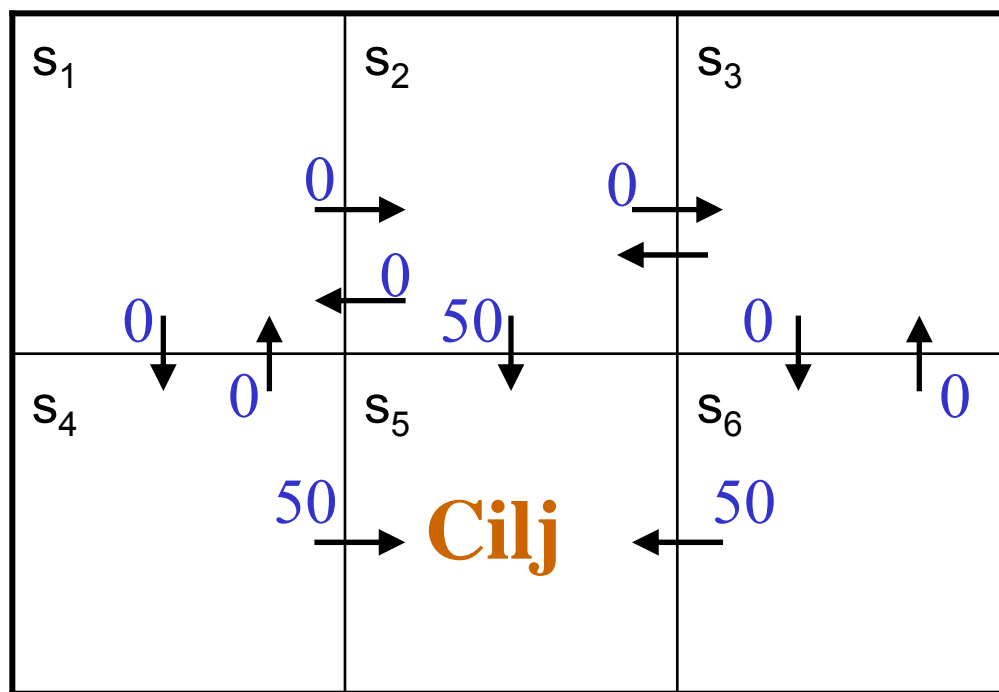
- mreža prima samo stanje s , a izlazi su joj vrijednosti $Q(s, a)$ - uvijek vraća izlaze za svaku moguću akciju a

Primjeri

1. zadatak

Izračunati $V(s)$ i $Q(s, a)$ za zadani svijet. Primijeniti algoritam učenja s modelom. $\gamma = 0,9$

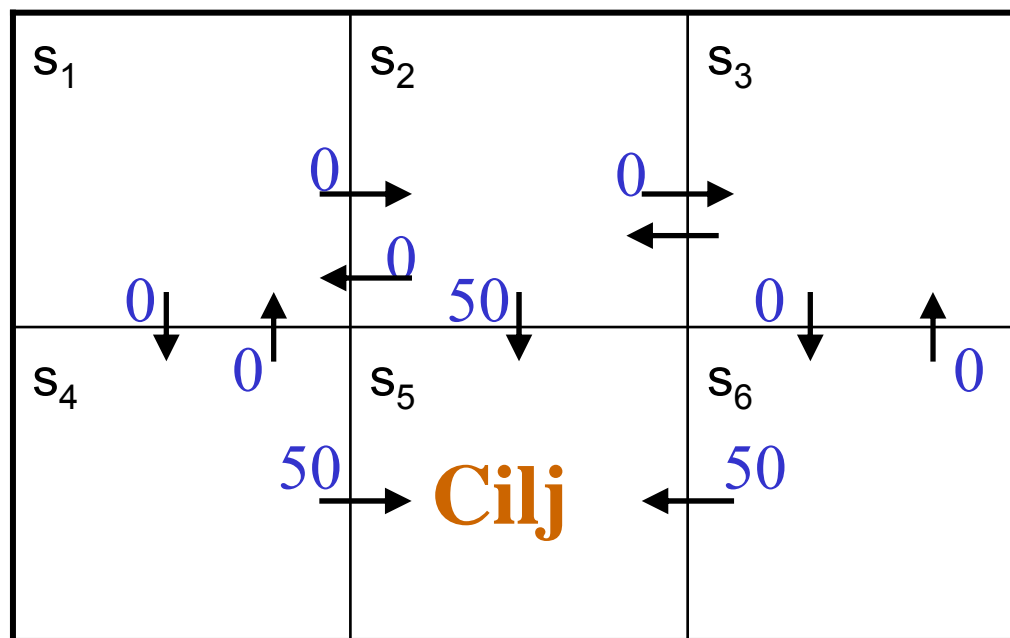

2. zadatak

Robot je pušten u isti svijet kao u prethodnom zadatku iz stanja s_1 . Kretao se redom stanjima: $s_1 \rightarrow s_2 \rightarrow s_3 \rightarrow s_6 \rightarrow s_5$. Provedi dvije iteracije učenja nad zadanom epizodom:

- učenje unaprijed (osvježavanje zadnjeg stanja)
- učenjem unazad

$\gamma = 0,9$

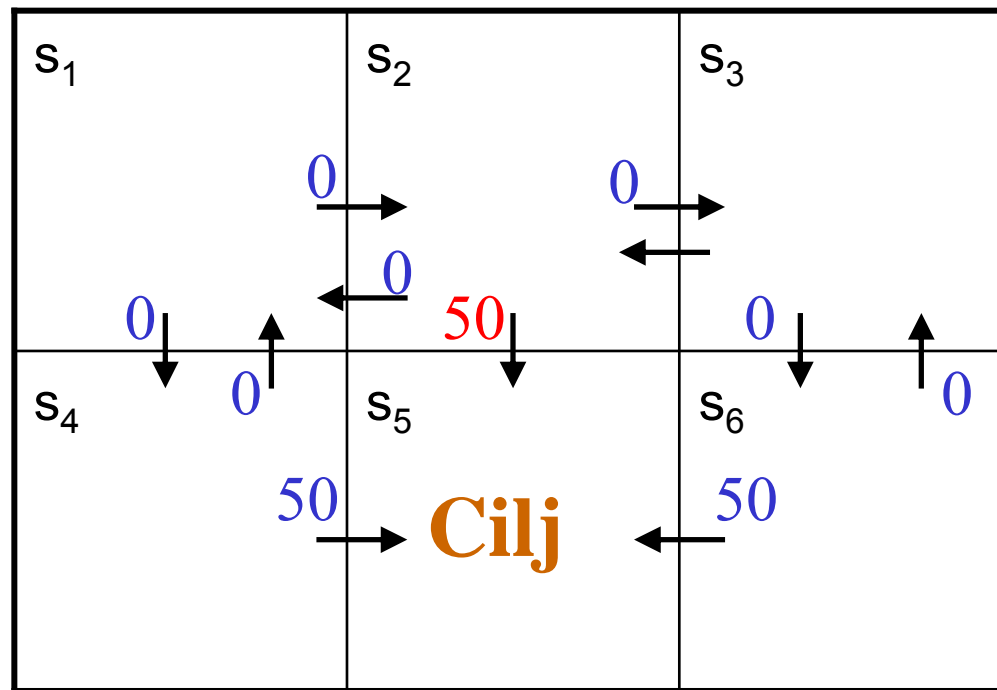
3. zadatak

Planiramo robota pustiti u jednostavan svijet s dva moguća apsorpcijska (ciljna) stanja G_1 i G_2 . Zadana nam je nagrada za prijelaz u stanje G_1 $r(G_1, a) = 100$, te $\gamma = 0,9$. Koliko minimalno mora biti $r(G_2, a)$ da bi robot mogao naučiti da zaobiđe G_1 i ode u G_2 ?

Start			G1		G2

Diskusijski primjer: odabir optimalne strategije

Imamo jednostavan svijet s zadanim vrijednostima $Q(s,a)$.
Koja je optimalna strategija? Postoje li druge optimalne strategije?
 $\gamma = 0,9$ a) $Q(s_2, \downarrow) = 50$; b) a) $Q(s_2, \downarrow) = 40$

- obvezatna literarura:
  - **T. M. Mitchell, Machine learning**, 1997.; poglavlje 13: Reinforcement learning
  - **E. Alpaydin – Introduction to machine learning**, 2004.; poglavlje 16: Reinforcement leaning
- ostala korištena literatura:
  - Sutton & Barto – Reinforcement learning, an introduction
  - T. Hrkać – IMAS, predavanja, Fer 2009.